

ԿԱՐԾԻՔ

ԱՆՈՒՇ ԳԱԳԻԿԻ ԱՊՐԵՍՅԱՆԻ «ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅՈՒ «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ» ԵՐԿԻ՝ ՄԿՐՏԻՉ ԽԵՐԱՆՅԱՆԻ ԵՎ ՎԱՋԳԵՆ ԳԼՈՐԳՅԱՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ» ԹԵԿՆԱԾՈՒԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» երկի համաշխարհային ճանաչումը, գործառնականության մեծ դաշտն ու ազդեցիկության ընդլայնումը մեծապես պայմանավորված է թարգմանություններով: Խոսքը վերաբերում է ոչ միայն օտար լեզուներով թարգմանություններին, այլև այսպես կոչված՝ «ներքին սպառման» իրացումներին, այն է՝ գրաբարից արևմտահայերեն և գրաբարից արևելահայերեն թարգմանություններին: Սակայն երևույթի թարգմանաբանական կողմը, այն է՝ այդ թարգմանությունների գիտական ուսումնասիրությունը Նարեկի՝ ավելի քան 150 տարվա թարգմանական կենսագրության ընթացքում, ցավալիորեն թերացել է: Շատ քիչ են ուսումնասիրությունները, որոնցում վերլուծվում-քննաբանվում են կատարված թարգմանությունները, ընդ որում՝ հիմնականում դրանք հենց իրենց՝ թարգմանիչների առաջաբանային հղացքով գրված ուսումնասիրություններն են այսպես կոչված՝ թարգմանության դժվարությունների մասին:

Անուշ Ապրեսյանի «Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» երկի՝ Մկրտիչ Խերանյանի և Վազգեն Գևորգյանի թարգմանությունները» թեկնածուական ատենախոսությունն այդ առումով գալիս է լրացնելու մի շատ կարևոր բաց՝ քննաբանելու և վերլուծելու վերջին 50 տարիներին ամենից շատ հրատարակված, հետևաբար՝ ամենից շատ տարածված, ընթերցված ու լայն գործառնականություն ապահոված Նարեկյան երկու արևելահայ թարգմանությունները: Այլ խոսքով՝ ատենախոսության խնդրադրությունը չափազանց արդիական է և միտված է հետազոտելու գիտական կարևոր հատույթներ:

Ատենախոսությունը բաղկացած է Ներածությունից, ««Մատեան»-ի հնչերանգային-ռիթմական առանձնահատկությունները թարգմանություններում», ««Մատեան»-ի պատկերավորման և արտահայտչական միջոցները

թարգմանություններում», ««Մատեան»-ի բառապաշարը թարգմանություններում» վերնագրերով երեք գլխից, ինչպես նաև Եզրակացություններից ու Օգտագործված սկզբնաղբյուրների և գրականության ցանկից: Առաջին երկու գլուխներն իրենց հերթին բաժանված են բուն խնդրադրությունը մանրամասնող ենթագլուխներից:

Ատենախոսության Ներածությունը հմտալից մի ուսումնասիրություն է, որտեղ փաստառատ ու արժեքանական ճիշտ դիրքավորումներով գնահատվում է Նարեկյան թարգմանությունների անցած ճանապարհը, և հիմնավորվում հենց Մկրտիչ Խերանյանի և Վազգեն Գևորգյանի կատարած թարգմանություններն ատենախոսության խնդրադրության նյութ դարձնելու կարևորությունը: Մյուս կողմից՝ ատենախոսն այստեղ հիմնավորում է, որ ատենախոսության մեջ չի բավարարվել սոսկ լոկալ հատույթներով: «Նարեկացու ստեղծագործության օրինակով,- գրում է նա,- փորձել ենք պարզել՝ ինչպես են թարգմանիչներն ընկալել և ժամանակակից հայերենով մեկնաբանել ու վերարտադրել միջնադարյան երկը, ինչ խնդիրներ է բնագիրը դրել թարգմանչի առաջ, և դրանց լուծման ինչ մեթոդներ ու նպատակներ են ընտրվել» (էջ 12):

Այս առաջադրությամբ, որ, առաջ անցնելով ասենք, փայլուն իրացված է ատենախոսության ամբողջ տարածքում, ընդլայնում է կոնկրետ թարգմանությունների վերլուծությունը՝ խնդիրը բարձրացնելով առավել լայն թարգմանաբանական խնդիրների վերլուծության: Այս առումով կարևոր է և այն հանգամանքը, որ ատենախոսի աշխատանքը հետազայում մեծապես կարող է օգնել Նարեկի նոր թարգմանիչներին՝ այդ կերպ ապահովելով ատենախոսության կիրառական մեծ նշանակություն: Մանավանդ որ՝ ինչպես ատենախոսն էլ քանիցս ամրագրում է իր խոսքում, ամեն դեպքում, թե՛ Մկրտիչ Խերանյանի, թե՛ Վազգեն Գևորգյանի թարգմանությունները կատարվել են «Մատեան»-ի՝ Պողոս Խաչատրյանի և Արշալույս Ղազինյանի աշխատասիրությամբ լույս տեսած գիտաքննական բնագրի հրատարակությունից առաջ, հանգամանք, որ երկրորդական չէ՝ թարգմանական ճշգրտությունների տեսանկյունից:

Ատենախոսության առաջին՝ ««Մատեան»-ի հնչերանգային-ռիթմական առանձնահատկությունները թարգմանություններում» գլխում Ապրեսյանը, օգտվելով թարգմանաբանության տեսության դրույթներից, նախ՝ հիմնավորում է «անթարգմանելի» հնարավոր թարգմանության (էջ 18) հնարավորություններն ու ըստ այդմ գնահատելով Խերանյանի ու Գևորգյանի ձգտումը՝ «փորձել... որքան հնարավոր է հասկանալի արտահայտել հեղինակի մտքերը՝ միևնույն ժամանակ հավատարիմ մնալով նաև տաղաչափական առանձնահատկություններին» (էջ 19), այնուհետև «Բանաստեղծական չափը թարգմանություններում», «Հանգիտությունը թարգմանություններում», «Հանգը թարգմանություններում», «Ռիթմը թարգմանություններում» ենթագլուխներում տեսական փայլուն պատրաստվածությամբ, հիմնավորումներով ու բաղդատական համեմատությամբ լեցուն վերլուծություններով վեր է հանում երկու թարգմանությունների յուրահատկությունները, առավելություններն ու թերությունները:

Նույն նպատակասլացությունն ու համակողմանիությունը բնորոշ են նաև ատենախոսության երկրորդ՝ ««Մատեան»-ի պատկերավորման և արտահայտչական միջոցները թարգմանություններում» գլխում և «Պատկերավորման միջոցները թարգմանություններում», «Արտահայտչական միջոցները թարգմանություններում» ենթագլուխներում:

Ուշագրավ է ատենախոսության երրորդ՝ ««Մատեան»-ի բառապաշարը թարգմանություններում» գլուխը: Ատենախոսն իրավացիորեն շեշտում է մի շատ կարևոր հանգամանք՝ «Ոչ միայն օտար թարգմանիչների համար էր դժվար գտնել Նարեկացու բառերի, արտահայտությունների համարժեքները ֆրանսերենում, ռուսերենում, անգլերենում, իտալերենում և այլ լեզուներում, այլ նաև՝ գրաբարից աշխարհաբար թարգմանողների» (էջ 86): Այստեղ է ահա, որ առավելագույնս է դրսևորվում թարգմանիչների տաղանդն ու հմտությունը՝ ըստ ատենախոսի վերլուծության՝ հետևյալ տարբերակների կիրառման նրբություններում. ա) Նախնական տարբերակի բառը փոխարինել առավել ազդեցիկ հոմանիշով, բ) Հատվածները

մոտեցնել բնագրային ձևին, գ) Նոր բառեր ավելացնել թարգմանության մեջ, և այլն (տե՛ս էջ 88):

Ատենախոսության այս հատվածն էլ պարունակում է ընտիր վերլուծություններ ու համադրումներ:

Անուշ Ապրեսյանը կատարել է հսկայական և օրինակելի աշխատանք: Ուղղակի աչք է շոյում սկզբնաղբյուրների, տեսական գրականության հետ նրա կատարած աշխատանքը, դրանցից օգտվելու և դրանք կիրառելու հմտությունը, նյութին խորապես ու հանգամանալից տիրապետելու ձգտումը, թարգմանաբանական տեսական գրականության հմտալից կիրառումը: Ընդհանրապես, Ապրեսյանի ատենախոսությունը վերջին տարիների գոնե ինձ ծանոթ այն աշխատանքներից է, որ օր առաջ պետք է ամբողջությամբ հրատարակել՝ դրա կիրառականությունն ապահովելու համար:

Ուստի, միջնորդում եմ հարգարժան խորհրդին Անուշ Գագիկի Ապրեսյանին «Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» երկի՝ Մկրտիչ Խերանյանի և Վազգեն Գևորգյանի թարգմանությունները» ատենախոսության համար շնորհել իր հայցած բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանը, որին նա ավելի քան արժանի է:

Արքմենիկ Նիկողոսյան



Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

Խաղաղության և Տ Բ-Գ-Բ. Պ. Զեկոզույանի պարագրա-
ֆունկցիոնալ: ՊՊ ԳՊՊՊ Վ. Պեկոզույանի սեփական գրականություն
խաղաղության գիտությունների / ՊՊՊՊ /

